

בית מדרש נעימ"ה של קהילת דגל יהודה
בהנחיית סיימון מונטגיו

הן הם יודו ויברכו על ברכות ותפילות

החובה לברך לפני ואחרי האוכל

בבלי ברכות מה ב

תנו רבנן מנין לברכת המזון מן התורה? שנאמר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ – זו ברכת הזן; אַתָּה ה' אֱלֹהֶיךָ – זו ברכת הזמון; עַל הָאָרֶץ – זו ברכת הארץ; הַטֶּבֶה – זו בונה ירושלים (וכן הוא אומר הָהָר הַטוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן) אֲשֶׁר נָתַן לָךְ – זו הטוב והמטיב. אין לי אלא לאחוריו, לפניו מנין? אמרת קל וחומר: כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן?

רבי אומר וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ – זו ברכת הזן, אבל ברכת הזמון מְגַדְלָה לְה' אֱתִי [וּגְרוּמָמָה שְׁמוֹ יִחְדָּן] נפקא (יוצא); עַל הָאָרֶץ – זו ברכת הארץ; הַטֶּבֶה – זו בונה ירושלים (וכן הוא אומר הָהָר הַטוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן); הטוב והמטיב ביבנה תקונה. אין לי אלא לאחוריו, לפניו מנין? תלמוד לומר אֲשֶׁר נָתַן לָךְ – משנתן לך.

רבי יצחק אומר אינו צריך הרי הוא אומר וּבֵרַךְ אֶת לֶחְמֶךָ וְאֶת מִימֶיךָ אַל תִּקְרֵי וּבֵרַךְ אֶלָּא וּבֵרַךְ וְאִימְתִי קְרוֹי לַחֵם? קודם שיאכלנו.

בבלי ברכות לה א

משנה

כיצד מברכין על הפירות?

על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ

חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן

ועל פירות הארץ הוא אומר בורא פרי האדמה

חוץ מן הפת שעל הפת הוא אומר המוציא לחם מן הארץ

ועל הירקות הוא אומר בורא פרי האדמה

רבי יהודה אומר בורא מיני דשאים:

א שמות כג כד-כה

לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תִעֲבָדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיִּים כִּי הָרַס
תְּהָרִסֵם וְשִׁבַּר תִּשְׁבַּר מִצִּבְתֵּיהֶם: וְעַבַּדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַדְדֶם
אֶת לֶחְמֵיךָ וְאֶת מִימֵיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֻלָּה מִקִּרְבְּךָ:

ב ויקרא יט כג-כה

כִּי־תִבְאוּ אֶל־הָאָרֶץ וּנְטַעְתֶּם כָּל־עֵץ מֵאֵכֶל וְעַרְלַתְּם עַרְלַתּוֹ אֶת־פְּרִיּוֹ
שֶׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֵרְלִים לֹא יֵאָכֵל: וּבִשְׁנָה הָרְבִיעֵת יִהְיֶה כָל־
פְּרִיּוֹ קֹדֶשׁ הַלְלוּלִים לַה': וּבִשְׁנָה הַחֲמִישִׁתַּת תֹּאכְלוּ אֶת־פְּרִיּוֹ לְהוֹסִיף
לָכֶם תְּבוּאָתוֹ אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם:

ג דברים ח ז-י

כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מֵבִיאֲךָ אֶל אֶרֶץ טוֹבָה אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם עֵינַת וּתְהַמַּת
יִצְאִים בִּבְקֶעָה וּבְהָר: אֶרֶץ חֹטָה וְשַׁעֲרָה וְגִפְּן וּתְאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית
שֶׁמֶן וְדָבָשׁ: אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכַּנַּת תֹּאכֵל בָּהּ לֶחֶם לֹא תִחַסֵּר כֹּל
בָּהּ אֶרֶץ אֲשֶׁר אֲבִנְיָהּ בְּרִזָּל וּמִהַרְרִיָּה תִחְצֵב נְחוֹשֶׁת: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ
וּבִרְכַתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן לָךְ:

ד דברים כב ט

לֹא־תִזְרַע כְּרָמְךָ כִּלְאִים פֶּן־תִּקְדַּשׁ הַמְּלֶאֶה הַזֶּרַע אֲשֶׁר תִּזְרַע
וּתְבוּאָת הַכֶּרֶם:

ה שופטים ט יב-יג (מתוך משל יותם)

וַיֹּאמְרוּ הָעַצִּים לְגִפְּן לְכִי־אֵת מְלִכֵי עֲלֵינוּ: וּתְאֹמַר לָהֶם הַגִּפְּן
הַחֲדִלְתִּי אֶת־תִּירוֹשֵׁי הַמְּשַׁמַּח אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְהִלְכֵתִי לְנוּעַ עַל־
הָעַצִּים:

ו שופטים טו ד-ה

וַיִּלְךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְפַּד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שׁוּעָלִים וַיִּקַּח לַפְּדִים וַיִּפֶן זָנָב אֶל
זָנָב וַיִּשֶׂם לַפִּיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזָּנָבוֹת בַּתּוֹד: וַיִּבְעַר אֵשׁ בַּלְּפִידִים
וַיִּשְׁלַח בְּקִמּוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיִּבְעַר מִגְּדִישׁ וְעַד קָמָה וְעַד כְּרֶם זֵית:

גמרא

חלק א: החיוב לברך

נסיין ראשון
ללמוד חובת
ברכות מפסוק
התנגדות:
הפסוק הזה
מלמד נושא
אחר

מנא הני מילי? (מניין הדברים האלה)?
דתנו רבנן: קדש הלולים לה' מלמד שטעונים ברכה לפניהם ולאחריהם
מכאן אמר רבי עקיבא אסור לאדם שיטעום כלום קודם שיברך
והאי קדש הלולים להכי הוא דאתא (האם זה מה שהמילים 'קדש הלילים'
באים ללמדנו)?
האי מיבעי ליה (צריך אותם [ללמד דברים אחרים]):
חד דאמר רחמנא אחליה והדר אכליה (דבר ראשון שהקב"ה אומר לנו חלל
[פדה] אותו ואחר כך אכול אותו),
ואידך (דבר שני ללמדנו ש: דבר הטעון שירה טעון חלול ושאינו טעון
שירה אין טעון חלול
וכדרכי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן

דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:
מנין שאין אומרים שירה אלא על היין?
שנאמר וְתֹאמַר לָהֶם הַגָּן
הַחֲדַלְתִּי אֶת־תִּירוֹשֵׁי הַמְּשַׁמַּח אֱלֹהִים וְאֲנֹשִׁים
אם אנשים משמח, אלהים במה משמח?
מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין

הניחא למאן דתני נטע רבעי אלא למאן דתני כרם רבעי מאי איכא
למימר (זה יוצא טוב למי ששונה שמצוות קידוש פירות שנה רביעית חלה על נטעות
באופן כללי, אבל למי ששונה שמצוות קידוש פירות שנה רביעית חלה דווקא על ענבים,
מה יש לומר)?

דאתמר רבי חייא ורבי שמעון ברבי חד תני (אחד שונה) כרם רבעי וחד
תני נטע רבעי
ולמאן דתני כרם רבעי:

הניחא אי יליף גזרה שוה
דתניא רבי אומר
נאמר כאן להוסיף לכם תבואתו
ונאמר להלן ותבואת הכרם
מה להלן כרם אף כאן כרם
אייתר ליה חד הלול לברכה

אם לומדים
כרם מגזרה
שווה אפשר
ללמוד ברכה
מהלולים

ואי לא יליף גזרה שוה ברכה מנא ליה?
ואי נמי יליף גזרה שוה אשכחן לאחריו לפניו מנין?

הא לא קשיא דאתיא בקל וחומר:
כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן

ברכה
ראשונה
לומדים בקל
וחומר מברכה
אחרונה

חלק ב: הרחבת החיוב למינים אחרים

אשכחן (מצאנו) כרם שאר מינין מנין?
דיליף (שילמד) מכרם: מה כרם דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר
שנהנה טעון ברכה
איכא למפרך (יש להפריך [את האנלוגיה])! מה לכרם שכן חייב בעוללות

נסיין ללמוד
כלל
מהמקרים
הבודדים...

קמה תוכיח
מה לקמה שכן חייבת בחלה

כרם יוכיח וחזר הדין:
לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה
הצד השוה שבהן: דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון
ברכה

...או מקבוצת
מקרים...

מה להצד השוה שבהן שכן יש בו צד מזבח

ואתני נמי זית דאית ביה צד מזבח
וזית מצד מזבח אתי (בא)?
והא בהדיא כתיב ביה (הרי כתוב בו במפורש) כרם
דכתיב וַיִּבְעַר וַיִּבְעַר מִגְדֵּי־שׁוֹשַׁן וְעַד קָמָה וְעַד כְּרָם זֵית
אמר רב פפא כרם זית אקרי כרם סתמא לא אקרי

מכל מקום קשיא מה להצד השוה שבהן שכן יש בהן צד מזבח

אלא דיליף לה משבעת המינין:
מה שבעת המינין דבר שנהנה וטעון ברכה אף כל דבר שנהנה טעון
ברכה

...או ממקרה
בודד אחר

מה לשבעת המינין שכן חייבין בבכורים?
ועוד: התיינח לאחריו, לפניו מנין?

ברכה ראשונה לומדים בקל וחומר מברכה אחרונה

הא לא קשיא דאתיא בקל וחומר:
כשהוא שבע מברך כשהוא רעב לא כל שכן

נטע רבעי

ולמאן דתני נטע רבעי: הא תינח כל דבר נטיעה, דלאו בר נטיעה (כגון בשר ביצים ודגים) מנא ליה (מניין לו)?

גם כאן לא מצליחים להסיק מאנלוגיה

אלא סברא הוא: אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה.

מאמרים של תנאים ואמוראים המחזקים את העיקרון שלמדנו

תנו רבנן אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה וכל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה מעל מאי תקנתיה (מה תקנתו)? ילך אצל חכם ילך אצל חכם? מאי עביד ליה (מה יעשה לו)? הא עביד ליה איסורא

(הרי הוא עשה דבר אסור)!

אלא אמר רבא: ילך אצל חכם מעיקרא (מראש) וילמדנו ברכות כדי שלא יבא לידי מעילה

אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים שנאמר לה' הָאֶרֶץ וּמְלוֹאָהָ

רבי לוי רמי (העלה סתירה) כתיב לה' הָאֶרֶץ וּמְלוֹאָהָ וּכְתִיב הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאֶרֶץ נְתַן לִבְנֵי אָדָם

לא קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה

אמר רבי חנינא בר פפא כל הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה כאילו גוזל להקדוש ברוך הוא וכנסת ישראל שנאמר גֹזֵל אֶבְיֹו וְאָמוּ וְאָמַר אֵין פֶּשַׁע חֶבֶר הוּא לְאִישׁ מִשְׁחִית

ואין אביו אלא הקדוש ברוך הוא שנאמר הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קִנְךָ ואין אמו אלא כנסת ישראל שנאמר שְׁמַע בְּנֵי מִוְסַר אָבִיךָ וְאַל תִּשְׁטַשׁ תּוֹרַת אִמְךָ

מאי חבר הוא לאיש משחית?

אמר רבי חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים:

ברכה ראשונה	☒	←	הילול	ר' עקיבא
ברכה אחרונה	☒	←	הילול	
אחליה והדר אכליה		←	הילול	מאן דתני נטע רבעי
ברכה אחרונה	☒	←	הילול	
כרם		←	תבואה	מאן דתני כרם רבעי אי יליף גזירה שוה
אחליה והדר אכליה		←	הילול	
ברכה אחרונה	☒		הילול	
ברכה ראשונה	☒		קל וחומר	
כרם		←	הילול	מאן דתני כרם רבעי אי לא יליף גזירה שוה
אחליה והדר אכליה		←	הילול	
ברכה ראשונה	☐			
ברכה אחרונה	☐			